

Bestaat de etnische Nederlander?

Jong en Indisch in de 50s
en 60s

Bestaat de etnische Nederlander ?

Jong en Indisch in de 50s
en 60s

Fred Hamburg

Schrijver: F.Hamburg
Coverontwerp: Bravenewbooks
ISBN: 9789465541204

© 2026 F. Hamburg

'L'Homme que je serais si je n'avais pas été l'enfant que je fus!'

Albert Camus

HET WEILAND EN DE DIJK

Hoe lang duurt een leven? Nu lijkt het me een zucht in het universum, maar in mijn kinderjaren kwam het leven me oneindig voor. Elke dag was een speeldag erbij. En hoe eenvoudig waren de genietingen van toen! Het in de zon juichende weiland, de ijscoman in de straat, het verfrissend buitje op een snikhete zomerdag, de ondergaande zon die de wereld in een zacht licht hulde en het verlangen bij mij opriep om de volgende dag weer duizend-en-één dingen te gaan doen. Roep ik ze terug voor mijn geestesoog, dan is alsof alle jaren opgaan in één van geluk schreeuwende dag. Was het niet gisteren dat mijn ouders besloten een fotoserie van ons kleuterrijke gezin te laten maken? Ik besteedde veel zorg aan de vouw in mijn korte broek en bracht voor de spiegel een scherpe scheiding aan in mijn haar. Ik vond welbehagen in de manier waarop ik een lok gedrapeerd had en inspecteerde mijn blik op de indruk die het op anderen maken zou. Ik stak mijn tong uit en bestudeerde het effect ervan. Maar dit alles vond plaats in de beslotenheid van onze kleine keuken. Want toen ik in de voorkamer op de foto moest, voelde ik mij opgelaten en wenste ik er snel van af te zijn. Alsof er een barrière in mijn geest bestond, een blokkade die de dynamiek van de faciale expressie vrijwaart van iedere onechte grimas. Eén van de foto's toont *een Indisch joch* met een appel in zijn hand. Ik hap er zogenaamd juist in. Mijn gezicht - dat niet naar de camera is gewend - suggereert

plezier. Maar ik herinner me nog goed hoe juist het ‘doen alsof’ al iets was wat me ongemakkelijk afging. Als kind vond ik het heerlijk voorgelezen te worden. Ik hield van de bekoring die uitging van sprookjes, van het beeld van zwanen die in prinsen veranderen en van de zekerheid dat het kwaad vroeg of laat onverbiddelijk gestraft wordt. Het sfeer- en beeldrijke katholieke geloof had daarom zeker vruchtbare aarde in mij gevonden. Want het correspondeert met iets dat diep in mij leeft. Maar het ouderlijk geloof in de menswording van God was te verzwakt om mijn kerkgang serieus te stimuleren. Met die gang van zaken ben ik later niet altijd gelukkig geweest. Vaak genoeg heb ik het als een gebrek ervaren dat de rijke rituelen van de Kerk mij zijn onthouden. En dat ik nooit op katholieke scholen heb gezeten, de kleuterschool uitgezonderd. Want religie zit in mijn genen. Tegenover echte katholieken schaamde ik mij enigszins. Toen eens een buurjongen zijn vader inlichtte over ons niet-existerend kerkbezoek, hoorde hij dat wij ‘Indisch-katholiek’ waren. Dat deed me goed. Ik was blij dat we überhaupt waren te categoriseren. Maar deze herinnering stamt al uit een latere tijd. Want in mijn kinderjaren was ik voor alles een onbeschreven blad met boven zich de God van alles wat licht en leven was. Een Opperste Majesteit die alles geschapen had, die alles zag wat ik deed of droomde. Een Almachtige Persoon die mij bewaarde, geleidde en bestuurde. Was daarmee ons leven in de eerste helft van de 50er een gegarandeerd fijne tijd? Ja en nee. We hadden het namelijk niet breed, integendeel. Het kwam dan ook als geroepen dat mijn ouders 700 gulden wonnen in de staatsloterij. Daarmee kochten ze dekens, kleren en een baby uitzet voor het komende vijfde kind. Ook kochten ze een fraaie pendule voor op de schoorsteenmantel. Het was in deze tijd dat mijn moeder een miskraam kreeg en mijn vader een longontsteking als gevolg van het zware werk in een fabriek

waarvoor hij als 46-jarige hoofdarbeider, rechtstreeks uit de tropen, absoluut niet geschapen was. Zelden was ik in mijn kinderjaren elders dan in de wereld van het weiland en de dijk. En als ik me werkelijk zou inspannen, dan verbeeld ik me dat ik alle lustvolle momenten aan de dijk zou kunnen tellen en accuraat beschrijven. Toch herinner ik me ook een moment ver weg van het weiland. Ik zat in het stuurzitje om met vader naar het centrum te gaan om er voor de rechtbank terecht te staan. Onderweg ontmoetten we een buurvrouw, een opgeruimde moeder van twee dochters die ongetrouwd samenwoonde met 'oom Guus' (geen ongewoon verschijnsel in onze voormalige kolonie). Het gesprek raakte in een wat lacherige sfeer. Ondertussen kende ik de feiten maar al te goed en was ik weinig op mijn gemak. Mijn oudste broer en ik hadden eenden gevoerd. Hij wees mij op één van de jonkies die steeds brood wegpikte bij de andere. Gadegeslagen door de buurvrouw die allesbehalve ingenomen was met de komst van Indische gerepatrieerden, gaf ik het inhalige beestje een schop zodat het kwetterend een heenkomen zocht. Bleek hieruit een kwade inborst? Of was ik willoos instrument geweest in de handen van mijn oudere broer? Huilend en snotterend vertelde ik de grote, ernstige maar vriendelijke vrouw in het zwarte gewaad dat hij thuis ziek in bed lag; maar dat hij hier zeker verteld zou kunnen hebben hoe alles nu eigenlijk precies in elkaar stak. [De zaak werd uiteraard geseponneerd.]

Niet lang daarna meende ik een eenzaam eendje te hebben gezien dat teruggetrokken vanonder de slootrand stilletjes de wereld inblikte. Daags erna was hij weg. Ik leidde daaruit zijn dood af. Een tijdje was ik erg bedrukt. Nu verklaar ik die gebeurtenis tot mijn eerste ervaring met mijn geweten. Het begrip schuld stond me helder voor ogen. Ik begreep dat 'het gedaan hebben' en 'verwijtbaarheid' opgingen in één en

hetzelfde moment. In een minuscuul gebied van het universum bestond klaarheid over oorzaak en gevolg. Ik wenste de onzuiverheid uit te wissen en probeerde mezelf ervan te overtuigen dat het hele voorval niet echt gebeurd was. Observeerde ik evenwel de wereld om me heen en gaf ik me rekenschap van de gegevens van mijn bestaan, dat ik bijvoorbeeld - zoals altijd - 's avond om zeven uur zou eten en dat ik de morgen erop dezelfde herinnering aan het gebeuren zou hebben als nu, dan wist ik dat er in mijn verleden niets zou veranderen en dat ik een zonde had begaan die ik voor altijd met me mee zou voeren. En op een wanhopige manier voelde ik me klein en nietig. Ik zou duizenden dingen beloofd hebben opdat de eend weer tot leven gewekt zou kunnen worden. Maar met mijn slechte geweten stond ik tegenover een zwijgende, strakblauwe hemel waarin geen spoor van God te bekennen was. Want de zichtbare werken van God zijn wel groots, maar in zijn raadsbesluiten is hij ten diepste verborgen. Gelukkig werd ik al gauw afgeleid door de heerlijke dag, de geur van het weiland en het tafereel van traag grazende koeien. Verzonken in de ruimte van de polder, loom van de zinderende zon en het hoofd vol lustvolle dromerijen, hoe kon ik ooit anders dan in voorbijgaande zin over schuld en zonde hebben gepiekerd!

De tijd heelt alle wonden. Vanzelf verbleekten de kwellende gevoelens van spijt en schuld. Op zeker moment behoorde de hele geschiedenis eenvoudigweg tot het verleden. Het leven aan de dijk bracht ook zoveel nieuwe dingen. Zo vloog op een mooie zomeravond een vliegtuig over waaruit parachutejtes werden gedropt. Veel kwam in het water terecht maar het meeste belandde op de dijk. Terwijl onze straat in rep en roer was, voelde ik geen lust om zo'n parachutejtje te bemachtigen, integendeel, ik was blij er afzijdig van te kunnen staan.

Opeens verscheen er een man in een wit shirt die met grote passen de straat over rende om - kennelijk - met één sprong over de sloot te springen en in het weiland te belanden. Ik gaf

de man alle kans want vanuit mijn ooghoeken had ik gezien hoe hard hij wel niet de portiektrap afgerend kwam. Maar hij belandde midden in de sloot. Zo snel als mogelijk waadde de man door het kroos en klauterde hij op de andere kant, een sliert waterplanten aan een voet met zich meetrekkend. In het weiland vergaarde hij zoveel mogelijk parachootjes; er bungelden pakjes sigaretten aan. Triomfantelijk aanvaardde hij via het verderop gelegen bruggetje de terugtocht naar zijn in opwinding verkerende thuisbasis, verzameld in het desbetreffende portiek.

Deze dropping speelde zich af in de zomer. Maar ik herinner me mijn belevenissen eigenlijk alleen maar in een zonnig decor, samen met de geur van gemaaid gras en het gele tapijt van duizenden boterbloemen. Nooit zag ik vanachter de ramen de dijk en het weiland in een druilerige herfstregen of in een mistroostige nevel. De wereld was altijd licht en zonnig. Of helder en prikkelend koud. Al wat ik me herinner, herinner ik me ook alleen in discontinuïteiten. Zo was het ineens 'tententijd.' Alsof het afgesproken was, zette iedereen een tent op op het gras tussen de weg en de sloot. Mijn broers en ik deden hetzelfde. Tussen twee bomen spanden we een lijn waarover we een oude beddensprei legden. Natuurlijk was het geen serieuze tent. Alleen de lijn al stond veel te slap. De Hollanders in onze straat hadden echte tenten en bezaten bovendien poffertjespannen. Naderhand zou ik wel meer het doen en laten van anderen vergelijken met dat van 'Indische mensen', wij dus. En steeds vaker schaamde ik me, niet voor ons Indisch zijn, maar voor onze *afwijkende* prioriteiten. Zo kregen wij tot mijn chagrijn pas laat TV. Mijn moeder beweerde achteraf dat het geen kwestie van geld was geweest maar een zaak van *andere* prioriteiten. Wij Indische mensen staken ons geld in eten en gemakkelijk leven terwijl de Hollander ambitieus was in het verkrijgen van spullen. En dat mijn moeder zelf onze kleren maakte, was eenvoudigweg

chic. Wie droeg er nu zulke mooie, nieuwe kleren? Maar al hun tegenwerpingen bevredigden mij niet. Ik heb er altijd naar verlangd om niet afwijkend te zijn van anderen. Feit bleef dat *alleen wij* geen poffertjespan hadden in onze namaak tent. Het draaide erop uit dat wij overal te gast waren. En dan begonnen de problemen pas goed. Want welke maat moest je houden? Het ware beter geweest als alle aanwezigen direct naar rang en stand ingedeeld waren zodat daarmee bepaald was hoeveel poffertjes je precies mocht eten. Maar er werd niets gezegd en in de zogenaamde *gezelligheid* moest de maat zich vanzelf wijzen. Neen, de herinnering aan de zomer aan de dijk was wel licht en zonnig maar hier en daar begonnen kleine ergernissen zich een plaats te veroveren in mijn leven. Het sporadische chagrijn viel evenwel volstrekt in het niet bij de algemene vreugde van het leven. Te veel gebeurtenissen namen me keer op keer volledig in beslag. Zoals die keer toen wij op de dijk liepen, juist voorbij de enige woonboot die er lag. Vader wees op iets dat in het midden van de machtige rivier bewoog. Wij raadden naar wat het allemaal niet kon zijn. En hoe het daar gekomen was. Na enige tijd kwam het juist de kant van de boot op en bleek het een kat te zijn. Toen deze bij de betonnen onderbouw van de boot was aangekomen, trachtte het beestje er tegenop te klauteren, maar op de - ten nadele van hem - schuin oplopende wand kreeg het geen vat. Keer op keer viel het diertje terug in het water. Tenslotte bereikte de kat de dijkkant die hij snel opklauterde. Vader probeerde hem nog te pakken, maar het beestje glipte vliegensvlug de bosjes in. Wij waren allen erg onder de indruk. Hoe kon die kat dat hebben volgehouden? Hoe lang was hij al niet in de rivier? Maar onze vragen werden niet beantwoord en stil van onzag keerden wij huiswaarts.

Denk ik terug aan dit voorval, dan ben ik nog altijd onder de indruk ervan. Steeds wanneer ik een dier in doodsstrijd zie,

begrijp ik dat de natuur niet alleen maar wreed is. Er daagt me iets van de zin van de dood. Want wie weigert te sterven, weigert te leven. Ons lichaam is in deze zaken sneller dan de geest. Het verwerkt automatisch wat het ondergaat. Het registreert, bundelt en ordent iedere sensatie, zonder commentaar. En het slijt meedogenloos, bij iedere ademtocht. De geest, evenwel, is strategischer en beschikt over woorden. Hij verlangt naar een zin, naar een antwoord, naar een verklaring omtrent het Zijn. Misschien zijn wij ons daarom wel zo bewust van alles wat verschil maakt en - daardoor - betekenis oplevert. Bijvoorbeeld van het verschil tussen man en vrouw; of tussen onszelf en een ander. Of van het verschil tussen een persoon en een niet-persoon. Neem bijvoorbeeld een insect, een niet-persoon. Wij drukken het dood naar geloven. We stappen erop naar de luim van onze gedachte. En daarna gaan we over tot de orde van de dag. Of zeg dat ik een grote tor in de wasbak doorspoel. Hij dient zich daar gewoon niet op te houden. Ik laat de kraan lopen en zie de zwarte tor heftig tegen de krachtige watervloed optornen. Wat maaiende pootjes en weg is de tor, afgevoerd diep het riool in. Geen gedachte die ik er verder aan wijd. Maar tegenover het ontzielde lichaam van een mens staan wij sprakeloos. Sta ik aan de voeten van een dood, grauw, popperig lichaam, dan kan ik het beoordelen op kleur, aspect en grootte. Maar wat zegt dit kadaver me? Wat is de mens? Een tractus digestivus met ectoplasma daaromheen met ergens een pomp en een krachtige computer? Of is de mens een geestelijke entiteit en verschaft zijn geest hem toegang tot een hyperrealiteit? Is het lichaam ziek, dan zijn wij angstig. Is de geest ziek, dan verbazen wij ons over de patronen in zijn bewegingen. Ja, wij denken, analyseren, combineren en deduceren, maar wij begrijpen de geest niet. Het enige wat ons rest is een vermoeden. En zelfs dat vermoeden is zo enigmatisch dat we wanhopen ooit iets te zullen weten, stukgoed daargelaten.

Wat betekent het überhaupt om het leven begrijpen? Ik begreep het leven toen ik als kind aan de dijk woonde. Ik begreep met heel mijn wezen dat de winter niet alleen maar uiterlijk de dijk en het land veranderde. De hele natuur schikte zich in een andere tooi om uiting te geven aan een verandering van haar stemming. Zeker, de winter is een tijd van rust, van bezinning en dood. Maar de dingen gaan dood om nieuw leven te schenken en op haar eigen wijze is de winter even mooi als de zomer.

In mijn kinderwereld aan de dijk betekende de winter een bevroren rivier. Je kon over het ijs tot dicht bij de rivierschepen komen. Opeens leken deze minder vertrouwd dan wanneer je ze in de verte voorbij zag trekken. Want nu rezen ze kolossaal voor je op uit het ijs. De wereld van de scheepvaart was op slag concreet en imponerend. De rivier, daarentegen, leek kleiner en minder machtig. Zij was getemd door het ijs. Soms waren er plekken waarop de wind sneeuw had weggevaagd. Daar zag het inktzwart onder het ijs met hier en daar een belletje en wat scheuren. Dat gaf beklemming. Het ijs kon breken, en waarin zou je dan wegglijden? Wat houdt zich allemaal schuil in die peilloze diepte? Dan maakte ik dat ik wegkwam van die plek, vooral als het ook maar even kraakte.

De winter ging voorbij en de zomer brak aan, die heerlijke tijd van spelen, niets doen en dromen. Ik hield ervan, luchtig gekleed, zittend op de warme stoeprand, de zon als een warm bad te ondergaan. En als het zo in mijn wolkeloze mind opkwam, stak ik met loep en zonlicht een veter in brand en genoot ik van de geur.

Nu ik, terugblikkend op mijn kinderjaren, de grote rol bemerk die de zomers erin speelden, vraag ik me af welke betekenis ik eraan moet hechten. Wordt men geboren als een